

HALÁSZ PÉTER

Vajdai Vilmos mennyországa

■ TECHNO-VARIETÉ A TRAFÓBAN ■

"THERE IS A PLACE CALLED HEAVEN"

(VAN EGY HELY, AMIT MENNYORSZÁGNAK HÍVNAK)

TALKING HEADS

Mi próbálkozunk, erőfeszítéseket teszünk, valakinek pedig sikerül, és nem értjük pontosan, miért, hiszen ő nem is gondolt rá, még utólag sem vette észre.

Láttam a mennyországot. Amikor néztem a Trafóban Vajdai Vilmos *Techno-varietéjét*, még nem tudtam, mit látok, csak később esett le a tantusz. Az előadás egyszerű volt, valóban varieté volt, nem tette szükségessé, hogy megfejtsen a szereplők közötti összefüggést, hogy mi miért történik, nem kellett a jelentések után kutatnom, szimbólumokat megfejtenem. Úgy néztem, mint ahogy az ember a saját álmát látja. Semmi kétség.

Figyeltem az előadást, és egyre kellemesebben éreztem magam. De ez a kellemes érzés nem hasonlított egyetlen színházi élményemre sem.

Láttam a mennyországot. Pontosabban, azt hiszem, hogy a mennyországot láttam.

Ezt kulturális emlékeim sugallják. Kizárásos alapon: ez nem lehetett más. Itt még nem jártam, csak hallottam-olvastam róla. Az előadásban nyoma sincs aggodalomnak, drámának, személyes és tömegkonfliktusoknak. Itt senki sem jó, itt nincs lelkiismeret, itt nem akarják felülmúlni egymást az emberek. (Ha mégis történt erre valamiféle kísérlet, akkor a szóban forgó színészt rögtön kidobta magából a darab, mint az egek a bukott angyal.)

A színpadon több rétegben áttetsző vetítésvásznak lógnak. Nincs díszlet, minden fényből van. Illuminált, végtelenített tér.

A megfigyelésre kijelölt teret komoly technikai apparátus veszi körül. Szintetizátorok, DJ, videovetítők.

Techno-varieté.

Történhetne mindez diszkóban is. Vagyis a kép és a feeling emlékeztet egy acid partyra. És mégis egészen másról van szó.

Egy acid partyn a vetítés háttér, a hang háttér, a főszereplők a partizók. A decibel, a lüktető fények mind arra szolgálnak, hogy a szombat este forgatagában az emberek elfelejtsék a tegnapot, a tegnapelőt-

tet, az előző percet. Az eksztázis a cél, a felejtés, a társas orgazmus. Az öntudatlanság pillanata.

Vajdai partija ott kezdődik, ahol az acid party véget ér. Mint egy szombat esti multság emléke, amit az est rendezői záróra után felidéznek maguknak, mert nem tudják abbahagyni, mert magától megy tovább, mert a környezet működteti. Kegyelmi állapot.

Itt nem kell akarni, itt nem kell élvezni, ehhez nem kell sem ital, sem étel. Ez csak úgy történik. Itt észre sem veszem, hogy vagyok. Minden más van, csak én nem vagyok.

Ezt nevezem kegyelmi állapotnak.

VAJDAI MENNYORSZÁGA.

"There is a place called Heaven."

Varieté.

Belép a konferanszié. Pontosabban kető is van belőlük. Két japán ifjú. Beszélnek, talán vicces, amit mondanak. Talán csak attól vicces, hogy nem értjük szavait. (Lehet, hogy Japánban kifütyülnék őket. De nem Japánban vagyunk, hanem a mennyek kapujában.)

Az invitálás gesztusa nyilvánvaló. (Olyanok, mint Hamvas *Karneváljában* Henoah, a túlvilági kísérő, vagy mint az arab kikiáltó, aki a Place Pigalle-on a Cielles mulatóba invitálja a járóelőket.)

Semmi extra kedvesség, semmi durvaság. Semmi extra komolyság, semmi vicc.

Belépünk a mennyek kapuján.

Itt nincsenek felhők. Itt nincsenek lélekemelő fények, ahogy azt Móricka a templom kupoláját nézve elképzelte. Itt nincsenek narancssárga buborékban öszszehajló szerelmespárok. Itt nem világítja be az eget a fénykereszt, itt nincsenek angyalok. (Mielőtt teljes idiotát csinálók magamból, valamiféle képet kell alkotnom arról, hogy mi a mennyország. Kulturális emlékeimet próbálom összeszűríteni.)

„A mennyország az Isten, az angyalok és az igaz lelkek lakóhelye. Hely vagy álla-

pot, ahol az áldottak léteznek a halál után.” (The American Collage Dictionary)

Annyit mindenesetre el lehet róla mondani, hogy egy hely, hiszen van kapuja, sokak szerint trónja is. Ez a mennyei birodalom, a mennyek országa. Egy kapu, egy trón. (Hogy a latrok min ülnek a mennyei vacsoránál, azt nem tudom.)

Határtalan hely.

A mennyország számunkra, élők számára képzeletbeli tér (hiszen mi képzeltük el).

Létezik ilyen tér? Létezik, mert hisszük. Mert van rá szavunk. Virtuálisan létezik, hiszen egyetlen élő sem járt ott, aki erről beszámolt volna, de odaképzeltük magunkat újra és újra. A mennyország csak az élők nyelvén létezik, a többi néma csend.

A mennyország a halál gyermeke. Az anyagtalanság lét elképzelése. Ahogy egy kimondott mondat eljut egyik embertől a másikig, ahogy a gondolat anyagtalanság vándorol, úgy képzeljük el teljes valónk továbbélését a mennyországban.

A képzelet szülötte, kollektív tudás. Van, mert beszélünk róla; van, mert elképzeljük; van, mert hallani véljük hangját. (Magas fekvésű, töretlen, üvegszerű stb. hang. A mély, mollos fekvés fel sem merül kollektív hallucinációnkban – az az anyaföldre utal barnás tónusával. Abban mindig van valami szomorúság, érzélem.)

"There is a place called Heaven."

A cyber space is ilyen hely. Azzal a különbséggel, hogy itt nincsen trón. (Különbösen is Isten meghalt 1734-ben. Üres a trón? Vagy egy virtuális lény ül rajta teljes mozdulatlanságban. A halott Isten is isten.)

Amikor Aquinói Szent Tamás azt kérdezte, hogy van-e súlya egy angyalnak, egyben azt is megkérdezte, hogy látható-e a mennyország. Vagyis milyen alakok, mozgások képzelhetők el benne, s hogyan helyezkedik el a térben az a sok lélek.

Hogyan lehet az érzeteket vizualizálni? Hogyan teremtünk közt a képzelet és az anyagi világ között?

És itt jön Vajdai *Techno-varietéje*.

A vetített képek két és három dimenzió között ugrálnak. És sohasem érzékeljük, hogy éppen melyikben. Táncosok végtagjait világítja meg a színpadi fény. A táncosok áttetsző vetítívászon mögött mozognak – az az érzésünk, mintha vetítenék ezt a mozgást. Felette az óriás vetítívászonon, ahogy a tekintet egyre feljebb csúszik, ugyanezt a mozgást látjuk megszorozódva – ezek már vetített képek a színpadon folyó táncról. A mozgó végtagok sorai annál kisebbek, minél feljebb helyezkednek el a vásznon. Ez egy pillanatra a perspektíva érzetét kelti, azt sugallja, hogy van közel, és van távol: ami nagy, az közel van, ami kicsi, az távol. Végül a hosszan tartó „jelenet” alatt eltűnik ez a térképzet, a repetícióban szétfoszlik és újraképződik a tér, elmúlik a távolság, mint ahogy elmúlik az is, hogy melyik kép az eredeti: a vetített vagy az élő táncosé. Eltűnik a táncos, aki a képet generálta. Egymásra vonatkozó mozgások sokszorozódnak. Zene és mozgás minden referencia nélkül. Minden jelentés nélkül. Sőt azt merészelem mondani, hogy pontokká zuhannak szét, és képekké állnak össze újra és újra. Mindez persze együtt történik.

Nehéz rajtakapni magamat nézés közben, hogy mi vonz a képhez. Utólag megállapítom, hogy Vajdai összekeverte bennem a pontot, a síkot, a teret és a hangot.

A hang is pontokra bomlik, a harmóniak hangokra, a ritmus időtlenségre. És újra harmóniak és pont, és hang, és ritmus (drum and bass).

A szemünk láttára, a fülünk hallatára formálódik meg a negyedik dimenzió.

Ez a darab hangja és fénye.

Hogy állunk az idővel a mennyországban?

Mindenre van két teória.

Az egyik azt mondja, hogy örök, a másik azt mondja, hogy keletkezett.

Lao-ce azt mondja, hogy a menny örök, mert még meg sem született.

Ha történt teremtés, akkor valamikor elkezdődött. Mondjuk, félörök.

Mind-mind fiktív, spekulatív állítás.

A cyber space digitálisan létrehozott eseményei félörök események. Gombnyomásra elkezdődnek, és bekerülnek a virtuális térbe. És ott magukra maradnak, még azt sem tudjuk, mi történik majd velük. De ami bekerült, az már ott is marad.

Hova tűntek az emberek ebből az oxigén- és gravitációmentes világból? Igen, hol vannak az emberek, a barátaim, az ismerőseim, a nagypapám, hova tűntek a színészek, a táncosok, a személyek? Vajdai eltüntette őket?

Ennek a darabnak nincs története, nincs szereplője, bár emberek játsszák. Nincsenek sztárok, főszerepek, nincsenek érzelmek benne. A színes-zenés falvédő a főszereplő?

És akkor most jön a legfőbb bizonyítékom arra, hogy Vajdai valóban a mennyország-ábrázolás általam eddig ismert legteljesebb formáját tárta elém.

Ha azt mondjuk, hogy a mennyországba csak büntetlenül jutunk be – hiszen éppen ez a mennyország lényege –, akkor azt is feltételeznünk kell, hogy minden történetünket le kell vetni magunkról, meg kell szabadulnunk tőlük, hiszen a történet a bűnök hordozója. (Meg fogsz halni – ez a bűnbeesés büntetése.) A történet, amelyet a földön megélünk, a halál árnyékában történik, félelemben vagy a félelem ellen. A félelem és a bűn ikertestvérek. Egyik sem létezik a másik nélkül. Hát ilyen ez a mi judeo-krisztianus kultúránk.

Történet nélkül senki sem személy. Vajdai színpadán senki sem személy, bár mindenki megőrizte külalakját. Itt nem uralja a színpadot a dráma, az emberi konfliktus, az érzelmek kifejezése, kifejeződése. Itt minden csak emlékeztet a materiális világra, minden megszabadul a jelentés terhétől. Itt a táncosok nem küzdenek a gravitációval.

Magyar népi táncot táncolnak a táncosok. De itt már csak a mozgás létezik szinte referencia nélkül. Nem merül fel bennem, hogy magyar vagyok, hogy ürömi döngölős,

Itt a mozgás, a zene megőrzi a vázát, és elveszti a történetét.

Tiszta mozgássá, hanggá, illuminációvá válik.

Bűntelen, nem vidám, nem szomorú. Megőrzi formáját, színeit, hangját, és minden más terhet levet magáról. Így azonosítható. Nincs története, nincsenek akktorok – történik...

Mennyei.

És a végén azt mondom, hogy mindannyiunkban megvan a mennyei kép. Együtt létezik a hétköznapival, a történettel. A bűntelenség képe. Az üresség képze.

Ezt érzékelttem Vajdai varietéjében.

A cikk elején azt mondtam, hogy az előadás talán messze túlmutat az alkotó intencióján. Ez lehet.

De azért mégsem tartom véletlennek, hogy éppen Vajdai hozta létre ezt az előadást.

Vajdai minden munkája előítéletmentes és ártatlan. Amennyire egy műalkotás ártatlan lehet. A színház eszközeit sokkal jobban ismeri, mint bárki, akit ebben a szakmában ismerek.

És még valami. Ebben az izzasztó színháziparban, melyet olyan nevek fémjeleznek, mint és a többi okos-ügyes, megjelent egy mű, mely valóban a legnagyobbakkal mérhető. Mondjuk, Robert Wilson művével, *A süketnéma pillantásával*.

(Kérem, most ne mondják, hogy a cikk szerzője meghibbant, hogy merészel ilyenmit még csak ki is ejteni a száján. Még hogy a Trafóban eldurant előadásról valaki ilyet mond, hát ez már a provincializmus teteje vagy legalja, az előbb még a

Barakonyi Szabolcs felvételei

hogy János bácsi a lopóval, és Mariska a kertek alján, és földosztás meg szilvapálinka, meg földünnep, meg hogy keményen odavágjuk a csizma talpát, hadd lássa mindenki, hogy a föld az föld. Ahogy nézem, ez mind nem jut eszembe, most jut eszembe, hogy most nem vagyok a mennyországban, most túl sok helyen vagyok, most az emlékeimről írok. A visszatérésről.

Indiánok pipáznak a Tee Pee (sátor) alatt. Indián zene szól. De ez már semmiben sem különbözik a magyar népi táncról.

Két piócaszerű lény tekereg, szárazon vagy vízben, nem is érdekes, csak a tekergés, a két test egymásra vonatkozása.

Csárdás, esőtánc, pióca a digitális világban. A mi digitális világunkban.

多言數窮不如守中

天地之間其猶橐籥乎虛而不屈動而愈出

天地不仁以萬物為芻狗聖人不仁以百姓為芻狗

Lao Ce: Tao Te Ching
FIVE

Heaven and earth are ruthless;
They see the ten thousand things as dummies.
The wise are ruthless;
They see people as dummies.

The space between heaven and earth is like bellows.
The shape changes but not the form;
The more it moves, the more it yields.
More words count less.
Hold fast to the center.

(Gia Fu Feng és Jane English fordítása)

Az ég és föld nem emberi:
Néki a dolgok, mint szalma-kutyák.
A bölcs ember sem emberi:
néki a lények, mint szalma-kutyák.
Az ég és föld közötti tér,
akár egy fujtató
üres és nem szakad be,
mozog és egyre több száll belőle:
kell rá szó, ezernyi;
jobb némán befelé figyelni.

(Weöres Sándor fordítása)

mennyországról zizegett, most meg már megint sisteregve kritizálja a színvilágot...) Pilinszky egyszer arról beszélt, hogy nem az történik, amit mi annak nevezünk. Vagyis amikor azt állították, hogy Thomas Mann, akkor éppenséggel Franz Kafka történt. A színházra még jobban oda kell figyelni, mert természeténél fogva hamar elmúlik. Hölgyeim és Uraim, itt valami egészen kivételes előadás született. Új bepillantást, szempontokat nyertem a megértéshez. Minek a megértéséhez? A létezés megértéséhez. Ennél jobb szórakozást nem kívánok magamnak.

Lehet nemzetiszínházazgatni, meg katonázgatni, meg brookozgatni, meg alternatívázni, meg ötletezni, meg... Itt másról van szó. Itt egy eredeti alkotásról van szó, Hölgyeim és Uraim. Kérem, legyenek tanúim a közeljövőben. (Remélem, még megy a darab.)

TECHNO-VARIETÉ (Trafó)

LÁTVÁNY: Juhász András, Bernáth Zsiga, Vajdai Vilmos, Merétei Tamás. **DÍSZLET:** Merétei Tamás. **JELMEZ:** SOSA, Tresz Zsuzsa. **VIDEÓ:** Juhász András. **DIA:** Van Paks. **GRAFKA:** Bernáth Zsiga. **FOTÓ:** Tóth Márta. **ANIMÁCIÓ:** Juhász András, Politzer Péter, Koós Árpád. **ZENE:** Dj Redo. **LIVE-ACT VISUAL:** Benkovics Bálint. **LIVE ACT:** Bernáth/Y & Son – gépezekar. **SZÁMÍTÓGÉP:** Madix, Bánya Tamás. **FÉNY:** Mocsány Róbert. **HANG:** Lehelváry Péter. **SZÍNPADECHNIKA:** Tóth András, Sípos Gábor. **HANGTECHNIKA:** Zeck Audio. **TÁNC KONZULTÁNS:** László Mónika. **RENDEZŐ:** Vajdai Vilmos. **A RENDEZŐ MUNKATÁRSA:** SOSA, Valyuch Annamária. **ELŐADÓK:** Miriam Rakotomalala, Sándor Éva, Kántor Katalin, Piringer Patrícia; Ürömi-öröm Néptáncműhely Tokaji Tibor vezetésével; Szabó Győző, Takátsy Péter, Aoke Muneyoshi, Mihara Keisuke; Sabák Péter; Bootsie, Dj Quick; Novák Erik, Juhász Ottó, Kelemen Péter, Horváth János; Herner Dániel.

This year author András Forgách selected the sixteen productions standing for the 2000/2001 season at the National Theatre Encounter to which from this year on the city of Pécs will be playing permanent host. To honour his task, Mr. Forgách has seen some hundred and ten different performances and in this issue we publish the second part of the journal he kept on his experiences.

A many-sided theatre personality, author, teacher, director and actor János Gosztonyi just celebrated his 75th birthday; István Nánay talks to him on this occasion.

Critics of the month are Tamás Koltai, Andrea Tompa, László Zappe, András Pályi, István Sándor L., Andrea Stuber and Tamás Tarján, who saw for us respectively two different versions of Dostoevski's *Crime and Punishment* – the well-known one by Yuri Lyubimov at the Comedy Theatre and a new treatment of the subject by Árpád Sopsits at the Budapest Chamber Theatre -, two performances of Arthur Miller's *The Crucible*, one by the Chalk Circle Company at the Thália Theatre and the other at Zalaegerszeg, G. E. Lessing's *Nathan der Weise* (Pest Theatre), Adam Mickiewicz's *The Forefathers* (by the Hungarian theatre of Beregszász/Beregovo, The Ukraine, at the Thália Theatre), *The Csíksomlyó Passion Play* by Elemér Balogh and Imre Kerényi (Madách Theatre), Michael Mackenzie's *The Developing* (The Ark), and Milán Füst's *Aunt Máli* (Radnóti Theatre).

A much-discussed new dance production, Béla Bartók's *The Miraculous Mandarin* by the Central European Dance Theatre is reviewed by Livia Fuchs, while István Nánay talks to Csaba Horváth, choreographer and protagonist of the ballet.

A new feature, consisting of short reviews of the month, is introduced with articles on Peter Handke's *The Hour When We Knew Nothing About Each Other* (Katona József Theatre), Valeri Bryusov's *The Fiery Angel* (Budapest Chamber Theatre) and Ildikó Mándy's dance production *e-motion* (Trafó), by, respectively, Judit Csáki, Andrea Tompa and Katalin Lőrinc.

Finally avantgarde theatre personality Péter Halász devotes an essay to Vilmos Vajdai's experimental theatre event, *Techno-Variety Show* (Trafó).

ÉLET ÉS IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

Szeretnénk Önt is olvasóink táborában üdvözölni, egy viszonylag szűk, ám rangos szellemi kör tagjai között. Szerzőink, akikkel a lap olvasása révén megismerkedhet, a kortárs irodalom, publicisztika és grafika élvonalbeli képviselői.

Pénteken keresse az újságárusoknál, vagy fizessen elő az ÉS-re!

Előfizetési díj egy évre: 7894 Ft, fél évre: 4200 Ft, negyedévre: 2240 Ft

Megrendelem az ÉS-t.....pld.-ban.....időtartamra. Kérem, küldjenek részemre előfizetési csekket.

Név:.....

Cím:.....

A megrendelő szelvényt kitöltve küldje vissza címünkre:
1089 Budapest, Rezső tér 15. Tel.: 303-9211, Fax: 303-9241

XXXIV. évfolyam 2001.
KÜLÖNSZÁM

Színház

MEGJELENTETI FOLYÓIRAT

Alapítvány

Uniófesztivál

ELŐFIZETŐI FELHÍVÁS

Január elsejétől egy évre 3000 forintért fizethető elő a SZÍNHÁZ. Ezért olvasóink tizenkét számot, valamint egy különszámot kapnak, vagyis körülbelül tíz szám árért tizenhárom számhoz jutnak hozzá.

Előfizetés bármely hírlapkiadó hivatalnál és a Levél- és Hírlapüzletági Igazgatóságnál (LHI) 1900 Bp., Orczy tér 1. közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással az

LHI 11991102-02102799-00000000

pénzforgalmi jelzőszámra, illetve a SZÍNHÁZ szerkesztőségében (1126 Budapest, Németségvi út 6. III. 2., tel.: 214-3770) személyesen, valamint telefonon vagy átutalással (10402166-21624669-00000000)

2001-ES

KÜLÖNSZÁMUNK KAPHATÓ

EGYES SZÍNHÁZAKBAN

ÉS KÖNYVESBOLTOKBAN,

VALAMINT

A SZERKESZTŐSÉGBEN.